

چند نکته درباره درس کبوتر طوق دار

اعظم نوری نیا

پانزدهمین درس کتاب فارسی ۲، با نام کبوتر طوق دار، درس بسیار مهمی است. از این درس، هم در امتحانات نهایی مدارس، هم در آزمون‌های کانون و هم در کنکور سوالات بسیاری در مباحث مختلف از جمله قرابت، معنای واژگان، دستور، سوالاتی مطرح می‌شود. در این درس‌نامه، چند نکته مهم از این درس، با ذکر مثال توضیح داده شده است:

۱. واژگانی که ارزش املائی دارند

۲. واژگانی که ارزش معنایی دارند

۳. مثال‌هایی از آرایه‌هایی چون تشبیه و استعاره و کنایه از متن درس

۴. حذف شناسه که مربوط به مباحث دستوری است.

۵. بخش‌هایی که از نظر مفهومی مهم هستند و بارها مورد سوال واقع شده‌اند

واژگانی که ارزش املائی دارند:

متصدید، نزه، مناطق و نواحی، امر و نهی، زاغ، متواتر، بینداخت، مطاوعت، در ظبط آرد، اضطراب، صواب و درست، استخلاص، سلاح برای دفع حوادث، قضای آسمانی، ورطه هلاک، طاعت و مناصحت، معونت و مظاهرت، فراغ و آسایش، اولی‌تر، رخصت، طاعنان، وقیعت، سیادت، ثقت دوستان، جدّ و رغبت، اهمال و سستی، خصلت و سیرت، بیفتند، گرازان

نمونه سوال:

چند غلط املائی در متن زیر وجود دارد؟

« هر پادشاه را که همه ادوات ملک مجتمع باشد، چنانکه نه در هنگام عفو و حلم متابعت هوا جایز شمرد و نه در عقوبت و خشم متاوعت شیطان روا بیند، و بنای اوامر و نواحی او بر تأمل و مشاورت آرامیده باشد، ملک او از استیلائی دشمنان مصون ماند و از تسلط خصم مسلّم.

کوه گفت: از شرم حلمش عاشقم بر ماه دی / زانکه باد ماه دی در سر کشد چادر مرا

چه اگر در ملازمت این صیرت غفلتی رود، عواقب آن از هلاک و ندامت خالی نماند،»

۱) دو ۲) سه ۳) یک ۴) چهار

پاسخ: گزینه «۲»؛ واژه‌های «مطاوعت، نواهی و سیرت» با املائی نادرست نوشته شده‌اند.

واژگانی که ارزش معنایی دارند:

متصیّد: شکارگاه، نزه: خوش آب و هوا، متواتر: پیایی، خایب: ناامید، اختلاف: رفت و آمد، حبه: دانه، گرازان: خرامان، تگ: دو، تعاون: همکاری، مجادله: جدال و ستیزه، استخلاص: رهایی جستن، صواب: درست، تخلص: رهایی، سلاح: ابزار جنگی، دها: زیرکی، ملول: آزرده، مناصحت: اندرز دادن، موالات: دوستداری، تکفل: عهده‌دار شدن، زهاب: آبی که از زمینی یا سنگی می‌جوشد، ثقت: اطمینان.

نمونه سوال:

معنای چند واژه نادرست آمده است؟

(نزه: خوش آب و هوا) (خایب: ناامید) (اختلاف: رفت و آمد) (گرازان: خرامان) (مجادله: جدال و ستیزه) (استخلاص: رهایی جستن) (دها: زیرکی) (تکفل: عهده‌دار شدن) (زهاب: آبی که از زمینی یا سنگی می‌جوشد) (ثقت: اطمینان)

۱) دو ۲) سه ۳) یک ۴) چهار

پاسخ: گزینه «۳»؛ فقط معنای واژه «دها» نادرست آمده است: (دها: زیرکی)

مثال‌هایی از چند آرایه از متن درس

معمولاً انتظار داریم در اشعار به دنبال آرایه‌های ادبی بگردیم اما باید بدانیم که در متون نثر نیز از آرایه‌های ادبی استفاده می‌شود. متن‌هایی چون، گلستان سعدی، بهارستان جامی و کلیله و دمنه نصرالله منشی از متن‌هایی هستند که از آرایه‌های ادبی در آن‌ها استفاده شده است.

نمونه سوال:

آرایه نسبت داده شده به کدام گزینه نادرست است؟

۱) از عکس ریاحین او پر زاغ چون دم طاووس نمودی: تشبیه

۲) سر ایشان کبوتری بود که او را مطوقه گفتندی: مجاز

۳) زبرا گرم و سرد روزگار دیده و خیر و شرّ احوال مشاهده کرده: کنایه

۴) در آن مواضع از جهت روز حادثه صد سوراخ ساخته و هر یک را در دیگری راه گشاده: استعاره

پاسخ: گزینه «۴»؛ در عبارت این گزینه، استعاره وجود ندارد.

تشریح گزینه‌های دیگر:

گزینه «۱»: پر زاغ مانند دم طاووس بود: تشبیه

گزینه «۲»: سر مجاز از رهبر و بزرگ

گزینه «۳»: سرد و گرم روزگار چشیده کنایه از باتجربه

حذف شناسه

در متون قدیمی، به دلیل دوری از تکرار، گاهی شناسهٔ افعال را به قرینهٔ لفظی یا معنایی، حذف می‌کردند. در این درس نیز نمونه‌هایی از حذف شناسه وجود دارد مانند:

کبوتران فرمان وی بکردند و دام برکنندند و سرِ خویش گرفت: کبوتران فرمان وی بکردند و دام برکنندند و سرِ خویش گرفت [ند].

نمونه سوال:

در کدام گزینه حذف شناسه وجود دارد؟

(۱) چشم نرگس دژم مانده است و زلف بنفشه پر خم گشته.

(۲) انوشیروان مثال داد تا آن را به حیلت‌ها از دیار هند به مملکت پارس آوردند و به زبان پهلوی ترجمه کرد.

(۳) سپاس و ستایش مرخدای را جل جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن تابان است و انوار حکمت او در دل شب تار درفشان.

(۴) من آن غافل نادانم که دم گرم تو مرا به باد نشاند تا هوس سجاده بر روی آب افکندن پیش خاطر آوردم.

پاسخ: گزینهٔ «۲»؛ در عبارت این گزینه، شناسهٔ فعل دوم حذف شده است:

به مملکت پارس آوردند و به زبان پهلوی ترجمه کرد [ند].

بخش‌هایی که از نظر مفهومی مهم هستند و بارها مورد سوال واقع شده‌اند

بخش قرابت معنایی و مفهوم، از بخش‌های مهم و البته تا حدودی دشوار است. دور شدن دانش‌آموزان از متون کهن فارسی، مهم‌ترین عامل در دشوار به نظر رسیدن این بخش است.

بدیهی است هرچه شما بیشتر متن بخوانید و با زبان و ادبیات گفتاری آن بیشتر آشنا شوید، می‌توانید به راحتی از پس پاسخ دادن به این دسته از سوالات برآیید.

معمولاً در کنکور از درس کبوتر طوق‌دار، سوال قرابت طرح می‌شود. مفهوم کلی این درس، همکاری برای رسیدن به پیروزی، ترجیح دیگران بر خود و ایثار و فداکاری برای سایرین است؛ این مطلب با شیوه‌های گوناگون در این درس، مطرح شده است به عنوان نمونه:

«ای دوست، ابتدا از بریدن بند اصحاب اولی تر.»

نمونه سوال از کنکور سراسری: (ریاضی ۹۲)

مفهوم متن «حالی صواب آن باشد که جمله به طریق تعاون قوتی کنید تا دام از جای برگیریم که ره‌ایش ما در آن است. کبوتران فرمان وی بکردند و دام برکنندند.» با همهٔ ابیات به استثنای بیت ... تناسب دارد.

(۱) مورچگان را چو بود اتفاق / شیر ژبان را بدرانند پوست

۲) به بارگاه تو چون باد را نباشد راه / کی اتفاق جواب سلام ما افتد

۳) دو دست با هم اگر یک دلند در همه کار / هزار طعنه دشمن به نیم جو نخرند

۴) حسنت به اتفاق ملاحظت جهان گرفت / آری به اتفاق جهان می توان گرفت

پاسخ: گزینه «۲»؛ متن صورت سوال به تعاون و همکاری اشاره دارد که این مفهوم در تمام ابیات به جز گزینه «۲» دیده می شود.

بیت گزینه «۲» می گوید: هنگامی که باد نیز به بارگاه تو راه ندارد، کی فرصتی برای عرض سلام من پیش خواهد آمد؟

limoonad
Education For All